

Landheer, T., Landheer-Roelants, A., *Oranje of Napoleon? De wisselhellige levensloop van Christiaan Antonij Ver Huell* (Utrecht: Matrijts, 2006, 256 blz., ISBN 90 5345 301 6).

In *Oranje of Napoleon?* behandelt Ton Landheer de levensgeschiedenis van Christiaan Antonij Ver Huell (1760-1831), een oudere broer van de iets bekendere admiraal Carel Hendrik Ver Huell. Beide broers Ver Huell bekleedden in de periode 1780-1815 belangrijke posten bij de marine en de overheid. Aangezien over Christiaan Ver Huell niet eerder een biografie verscheen, heeft Landheer zich ten doel gesteld diens levenswandel zo nauwkeurig mogelijk te beschrijven. Daarbij heeft hij zijn onderwerp ruim opgevat waardoor het boek het midden houdt tussen een biografie en een familieportret met als focus de gebroeders Ver Huell.

Christiaan Ver Huell was afkomstig uit een prinsgezind regentengeslacht uit Doetinchem. Omdat de familie niet bijzonder bemiddeld was, kon alleen de oudste zoon studeren; de overige zonen waren voorbestemd om in land- of zeedienst te gaan. Christiaan vertrok op zijn elfde naar Amsterdam om dienst te nemen bij de Admiraliteit, zijn jongere broer Carel ging aanvankelijk naar het leger maar mocht (bij gebrek aan gevechtshandelingen) in zeedienst gaan en kwam daar onder het bevel van Christiaan. De ingewikkelde familierelaties die beschreven worden, geven een goed inzicht in het complexe begunstigingssysteem zoals dat in de achttiende eeuw bestond. Zo was Christiaans halfzus Sophie getrouwd met zijn neef Damiaan Staring die samen met de broers Ver Huell dienst deed. Later stonden zij onder het bevel van Damiaans jongere broer Evert. Allen vormden onderdeel van een vriendengroep rondom kapitein Van Kinsbergen. Terloops geeft Landheer een korte schets van de Nederlandse maritieme geschiedenis. De Ver Huells bevechten piraten in Marokko, nemen deel aan de Slag bij de Doggersbank en verdedigen bezittingen van de VOC tegen de Engelsen. Door de langdurige verblijven in de Oost lijkt de patriottentijd vrijwel onopgemerkt aan Ver Huell voorbij te gaan. In 1784 trouwt Christiaan te Kaapstad met de vijftienjarige Anna Jacoba Bosch – een weinig gelukkig verstandshuwelijk dat in 1806 ontbonden zou worden. Bij Christiaan Ver Huells terugkeer in 1793 staat de Republiek aan de vooravond van de Bataafse Revolutie en begint een van de boeiendste episodes uit het leven van Christiaan Ver Huell.

Een tekortkoming van Landheers studie is het ontbreken van een grondige beschouwing van de rol die Christiaan Ver Huell heeft gespeeld vanaf de Bataafse Revolutie. Juist de periode tussen 1795 en 1813 was een belangrijk draaipunt in het leven van de gebroeders Ver Huell. In 1799 namen Carel en Christiaan deel aan een mislukte Orangistische samenzwering; desondanks kregen beiden belangrijke ambten aangeboden in de laatste jaren van de Bataafse Republiek en ten tijde van het Koninkrijk Holland. Carel Ver Huell maakte bijvoorbeeld deel uit van de diplomatieke missie die met Napoleon onderhandelde over de benoeming van koning Lodewijk Napoleon en Christiaan wist het lidmaatschap van de koninklijke Staatsraad te verkrijgen. Deze gang van zaken was niet uitzonderlijk want de Nederlandse politiek stond sinds de eeuwwende in het teken van nationale verzoening, maar de lezer komt helaas meer te weten over Christiaans huwelijksperikelen dan de wijze waarop hij de verschillende politieke afwegingen maakt. Want anders dan de titel *Oranje of Napoleon?* suggereert, gaat Landheer nauwelijks in op dit loyaliteitsvraagstuk. Net als veel

tijdgenoten lijken De Ver Huells de stadhouder na hun escapade in 1799 tamelijk eenvoudig in te ruilen voor de Bataven, koning Lodewijk Napoleon en later de Franse keizer. Wanneer in december 1813 Willem Frederik op het strand van Scheveningen landt, verdedigt Carel Ver Huell de Stelling van Den Helder terwijl Christiaan toenadering zoekt tot de nieuwe vorst. Nochtans gaat het nieuwe bestuur niet in op dit aanbod. 'Het signaal is duidelijk: *Keizersgezinden* als de beide Ver Huells zijn niet welkom', concludeert Landheer, maar dat is een uitermate onbevredigende slotsom. Want juist de wijze waarop de Nederlandse politieke elite (waaronder de Ver Huells) zich in de vroege negentiende eeuw steeds snel wist aan te passen aan de nieuwe politieke omstandigheden is nog steeds een onvoldoende bestudeerd onderwerp.

Voor geïnteresseerden die niet goed bekend zijn met de periode 1780-1820 biedt *Oranje of Napoleon?* een gedegen kennismaking. Het verschaft een uniek inkijkje in het familielevens rond 1800. Bovendien is veel zorg besteed aan de opmaak. Zo wordt vrijwel iedere bladzijde gesierd met een portret, kaart of stadsgezicht. De tekst is vrij helder geschreven al heeft Landheer de neiging om zichzelf te herhalen. Ook de lange en soms niet ter zake doende citaten uit archiefstukken halen de vaart uit het boek, evenals de veelheid aan informatie die in de zinnen en bijzinnen is verwerkt. Dat de auteur de lezer overlaadt met feiten, genealogische gegevens en data komt voort uit zijn ambitie om het leven van Christiaan Ver Huell tot in detail te reconstrueren. Daarvoor bezocht Landheer een indrukwekkend aantal archieven in binnen- en buitenland. Nochtans zou zijn betoog meer lijn hebben gehad wanneer alle kennissen en familieleden van Christiaan een bijrol hadden gekregen. Door alle personages recht te willen doen, dreigen de verwickelingen rond de hoofdpersoon onder te sneeuwen – en dat is juist wat Ton Landheer getracht heeft te voorkomen.

Martijn van der Burg

Poorthuis, M., Salemink, Th., *Een donkere spiegel. Nederlandse katholieken over joden, 1870-2005. Tussen antisemitisme en erkenning* (Nijmegen: Valkhof Pers, 2006, 960 blz., €40,-, ISBN 90 5625 216 X).

In journalistieke publicaties wordt nu en dan een rechte lijn getrokken van rooms-katholiek naar fascistisch, c.q. antisemitisch. Een voorbeeld uit eigen kring was de historicus Jan Rogier, zoon van L.J., die deze zienswijze met verve verdedigde. Van ‘andersdenkende’ zijde was het een geruchtmakende VPRO-televisiedocumentaire, die in 1979 deze en andere gangbare Nederlands-antipapistische vooroordelen samenvatte. Het al dan niet verborgen (‘hoe de aap uit de mouw kwam’) antisemitisme maakt van dat beeld een onderdeel uit. Deze doorwrochte studie laat zien dat er hier en daar loslopende roomse antisemieten waren, soms van een zeer kwalijk allooi, maar dat van een georganiseerd theologisch, politiek, maatschappelijk of cultureel antisemitisme onder Nederlandse katholieken in de negentiende en twintigste eeuw geen sprake is geweest. Dit in tegenstelling tot andere Europese landen als Oostenrijk, Frankrijk en Duitsland. Men kan zeggen dat van dit verschijnsel hier wel zo ongeveer alles is bekeken, en dat men, alvorens het opnieuw ter sprake te brengen, eerst de gedetailleerde inhoudsopgave en het namenregister van dit standaardwerk moet raadplegen. Het chronologische kader is gemarkeerd met de jaartallen 1870 en 2005 (!), de thematische breedte beslaat theologie, katechese, prediking en liturgie, de literatuur, de sociale beweging en het politieke bedrijf.

Aan het einde van de negentiende eeuw is de theologische stelling dat het jodendom zijn plaats als ‘uitverkoren volk’ aan de katholieke kerk heeft moeten afstaan geen reden tot het omarmen van allerlei antisemitische ideeën, die toen in Europa welig tierden. Integendeel, de vaderlandse katholieken zagen in de joden een bevolkingsgroep, die net als zichzelf zijn emancipatie moest bevechten. Joden en katholieken, de een een kleine, de andere een grote minderheid, zaten in het protestants gedomineerde Nederland in hetzelfde schuitje.

Daar waren weliswaar de waarschuwingen van hogerhand om geen dienstbetrekking bij joden aan te gaan – men bleef in het algemeen liever in de eigen groep geborgen – maar die waarschuwing heeft nauwelijks zoden aan de dijk gezet. Van de andere kant is er het merkwaardige feit dat de shoah in de beeldvorming van katholieken (en andere Nederlanders, kan men eraan toevoegen) over joden tot de jaren zestig nauwelijks een rol heeft gespeeld, met uitzondering van enkele eenzame pioniers.

Vanzelfsprekend is er veel biografische aandacht voor de priester A.C. Ramselaar, de grondlegger van de *Katholieke Raad voor Israel* (1951). Onvermeld blijft het curieuze feit dat Kuyle dankzij Ramselaar na de oorlog de kans kreeg in het Utrechtse bisdomblad *Omhoog* te publiceren en dat later ook zijn weduwe met haar grote gezin door Ramselaar werd ondersteund. Een andere notoire antisemiet, Jan Derks, organiseerde in mei 1953 in het Utrechtse stadion de manifestatie *Honderd Jaar Kromstaf*.

Het is onvermijdelijk dat in een standaardwerk als dit dubblures voorkomen. Zo worden op meer dan één plaats de antecedenten vermeld van Albert Kuyle/Louis Kuitenbrouwer (1904-1959), een van die loslopende rabiate antisemieten. In de talloze personalia van dit boek zijn, begrijpelijk, enkele onnauwkeurigheden geslopen. Ik noem